

Het verzamelbeleid van de art nouveau en art deco meubelcollectie

• SUSAN ADAM •

In 1972 vond in het Rijksmuseum de tentoonstelling *Art Nouveau, Jugendstil, Nieuwe Kunst* plaats, een tentoonstelling die een beeld gaf van de eigen, recentelijk opgebouwde collectie op dit terrein. Naar aanleiding hiervan schreef Gerrit Komrij in *Vrij Nederland* een pittig commentaar: *Van enige visie bij het aankopen is geen sprake geweest. Ze hadden zich kunnen specialiseren op de Nederlandse Nieuwe Kunst, maar ze bieden na de tentoonstelling in het Haags Gemeentemuseum (dec. 1960-febr. 1961) weinig nieuws (...). Ze hadden het functionele in de Art Nouveau kunnen nemen, (...), maar ze namen ook wat er aan zweepslagvoorwerpen te krijgen viel. Ze hadden een speciale tak van nijverheid kunnen nemen, zoals meubelen of aardewerk, maar ze vonden alles wel, van kanten kraagje tot twee perkamenten stoelen van Bugatti. (...) Ze hadden zich kunnen toespitsen, maar namen de hele periode van 1895 tot 1935. Door een amorfe aanpak op zo'n laat moment heeft het Rijksmuseum bij voorbaat iedere kans verspeeld om van deze aanwinstententoonstelling ooit nog eens tot een redelijke overzichtstentoonstelling te komen, die geen doublure vormt van wat overal te zien is en die de gapende lacunes enigszins opvult.¹ Wat bracht Komrij, zelf verwoed verzamelaar van Amsterdamse School, ertoe dit commentaar te geven? En was dit*

Afb. 1

TH. W. NIEUWEN-HUIS, Deel van de lambrisering met snijwerk in laag-relief van vlinders en bloemen en bladeren van de wilde roos, afkomstig uit het huis van mr. Th.G. Dentz van Schaick aan het Frederiksplein 48 te Amsterdam, 1906-1910, uitvoering E.J. van Wisselingh & Co, Amsterdam. Palissanderhout ingelegd met koper en ivoor. Rijksmuseum, Amsterdam (inv.nr. BK-1970-158).

terecht? In dit artikel zal het verzamelbeleid van de art nouveau en art deco meubelcollectie van het Rijksmuseum worden uiteengezet: hoe en met welk doel is de verzameling bijeengebracht, waarom is deze vandaag de dag vrijwel onzichtbaar en is dat terecht of niet?²

Een nieuw verzamelgebied

Hoewel in dit artikel de verzamelgeschiedenis van de art nouveau en art deco meubelen wordt belicht, wordt eerst kort ingegaan op die van de gehele collectie kunstnijverheid uit omstreeks 1900.

Het Rijksmuseum begon met het verzamelen van art nouveau en art deco in de jaren '60 van de vorige eeuw. De eerste aankoop op dit gebied waren drie ceramische vazen van de Haagse plateelbakkerij Rozenburg. Interessant is dat deze vazen niet werden verworven vanwege hun schoonheid of stijl, maar vanwege hun historische betekenis. Ze waren in 1896 door de gemeente Wassenaar geschonken aan de prins Von Wied en zijn vrouw prinses Marie der Nederlanden ter gelegenheid van hun 25-jarig huwelijk.³ Toch markeert deze aankoop, die dateert uit 1966, het beginpunt van het verzamelen van objecten vanaf circa 1890. Niet lang na aankoop van de vazen werd tot het bijebrengen van een verzameling kunstnijverheid

besloten, in overleg met het Stedelijk Museum. Het Rijksmuseum zou de taak van het verzamelen van art nouveau en art deco van dit museum 'overnemen'. Het Stedelijk Museum bezat reeds een collectie kunst en kunstnijverheid, maar wilde de aandacht in de jaren '60 gaan richten op contemporaine kunst. Er werd dan ook vrijwel geen kunst meer aangekocht van vóór 1945. Overeengekomen werd dat het Rijksmuseum zijn grens van 1850 (kunstnijverheid vervaardigd na dat jaar was 'modern' en was tot dan toe nauwelijks verworven) zou verleggen naar een later tijdstip zodat er geen lacune zou ontstaan in het verzamelen van art nouveau en art deco in Amsterdam.⁴ Dit besluit paste goed in het Rijksmuseum als geheel: een collectie kunstnijverheid uit circa 1900 vormde een zinvolle aanvulling op de overige, al aanwezige, deelcollecties in het Rijksmuseum. De afdeling

Schilderijen bezat inmiddels een belangrijke collectie van de Haagse School en ook het Rijksprentenkabinet verwierf al geruime tijd prenten en tekeningen van laat 19de-eeuwse en vroeg 20ste-eeuwse kunstenaars. Daarnaast gaf het museum aan 'niet het gevaar te willen lopen de deur naar een verdere ontwikkeling in de toekomst gesloten te houden'.⁵ Met andere woorden, mocht het museum in de verre toekomst besluiten ook 20ste-eeuwse kunstnijverheid te gaan verzamelen, dan zou er een collectie uit omstreeks 1900 aanwezig moeten zijn. Niet alleen werd een collectie meubelen bijeengebracht, ook op andere gebieden van de kunstnijverheid (zoals glas, ceramiek en goud en zilver) werd verzameld, zij het veel gericht. Voor de textielcollectie ten slotte, werden al sinds de vroege jaren van de 20ste eeuw belangrijke stukken aanvaard en dikwijls aangekocht.

Afb. 2

TH.W. NIEUWENHUIS, Eetkamer in Villa 't Uiltje te Loenen-Nieuwersluis voor Th. Blijdestein, 1916-1917, uitvoering E.J. van Wisselingh & Co, Amsterdam. Betimmering en meubelen in mahonie- en purperhart-hout. Rijksmuseum, Amsterdam (inv.nr. BK-1970-88).

Een Bugatti voor een piek

Er waren kortom voldoende argumenten voor een nieuw verzamelgebied, maar in vergelijking met andere musea kwam het Rijksmuseum te laat met zijn initiatief. Verschillende musea in het buitenland, zoals het Victoria and Albert Museum in Londen, het Musée des Art Décoratifs in Parijs en het Museum für Kunst und Gewerbe in Hamburg, waaraan het Rijksmuseum zeker gemeten kan worden wat betreft internationale meubelkunst uit de 17de en 18de eeuw, hadden al een uitgebreide collectie art nouveau en art deco opgebouwd. Maar ook Nederlandse musea als het Museum Boijmans Van Beuningen en het Haags Gemeentemuseum verzamelden al langere tijd kunstnijverheid uit omstreeks 1900. Belangrijke stukken en collecties waren hier inmiddels ondergebracht. Desondanks werd geprobeerd een representatieve collectie op te bouwen. Helaas kon de afdeling Kunstnijverheid rekenen op weinig steun van toenmalig directeur Arthur van Schendel, die niet veel interesse toonde voor deze periode.⁶ Er was slechts een gering aankoopbudget beschikbaar en er werd in hoge mate geprobeerd op een andere, kosteloze manier aan objecten te komen, zoals via schenking of bruikleen. Zo werd al vrij snel, in 1966, een grotendeels complete kamerinrichting in langdurig bruikleen afgestaan door de Dienst van 's Rijks Verspreide Kunstvoorwerpen. Het betrof de enigszins aangepaste kamer en suite naar ontwerp van de sierkunstenaar Th.W. Nieuwenhuis, afkomstig uit het in 1960 afgebroken huis van de familie Dentz van Schaik aan het Frederiksplein 48 te Amsterdam (deze kamer staat tegenwoordig bekend als de 'Nieuwenhuiskamer'). Deze kamerinrichting omvat onder andere tafels, stoelen, verlichting, maar ook een wandbespanning en lambrisering (afb. 1). In 1970 kon een tweede kamerinrichting aan de verzameling worden toegevoegd: die van

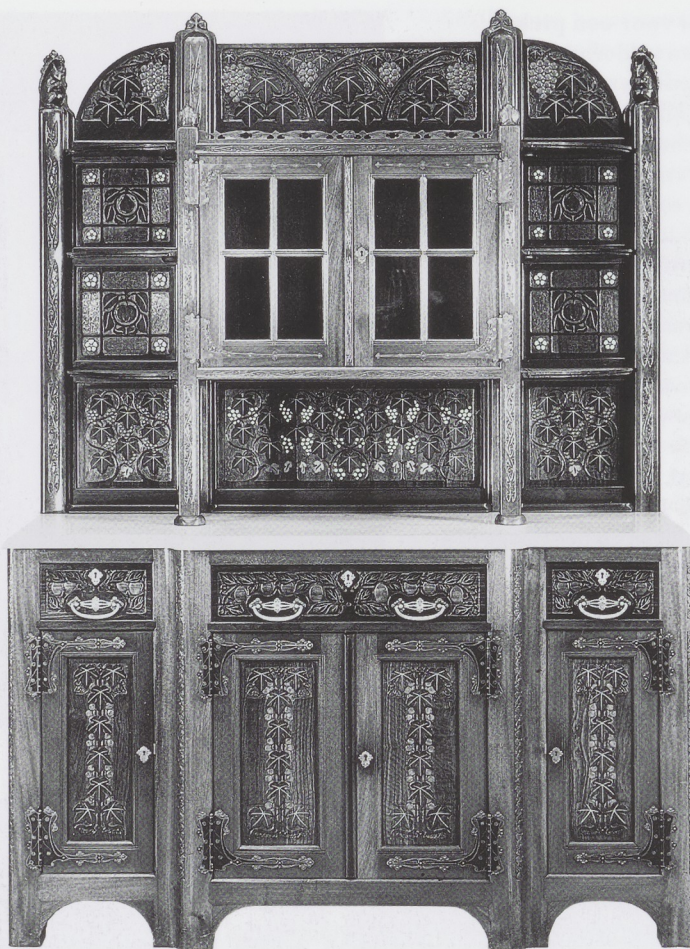

de in datzelfde jaar afgebroken Villa 't Uiltje, gelegen tussen Loenen en Nieuwersluis. Van het eetkamerinterieur werden een wandbetimmering met ingebouwd buffet en twee deuren, vier stoelen, een armstoel, een haardscherm en acht stuks verlichting, alle ontworpen door Nieuwenhuis, door de erven geschonken (afb. 2).⁷

Bij verdere uitbreiding van de collectie ging het museum vrij willekeurig te werk. Er werd zowel nationaal als internationaal verzameld. Op een veiling in 1970 werd nota bene voor slechts één gulden een stoel van de Milanese ontwerper Bugatti verworven (afb. 3)⁸ en in Wiesbaden werden in 1971 bij een kunsthandel een vitrinekast versierd met marquetterie van lisdodden van Emile Gallé en een mahoniehouten tafeltje van Louis Majorelle gekocht.⁹ In datzelfde jaar werd een bijzonder buffet geschonken, versierd met druivenranken en -trossen, ontworpen door Nieuwenhuis in 1904 (afb. 4).¹⁰ Zoals uit deze drie

Afb. 3

CARLO BUGATTI, Armstoel versierd met oosterse karakters en bloementakken, circa 1900. Noten- en grenenhout ingelegd met tin, koper en ivoor, bekleed met perkaament. Rijksmuseum, Amsterdam (inv.nr. BK-1970-109).

Afb. 4

TH.W. NIEUWENHUIS, Buffet met snijwerk in laag-reliëf van druivenranken en -trossen, 1904, uitvoering E.J. van Wisselingh & Co, Amsterdam. Mahonie-, coromandel- en notenhout ingelegd met ivoor en verguldsel, blad van beige gevlekt marmer, hang- en sluitwerk van messing. Rijksmuseum, Amsterdam (inv.nr. BK-1971-121).

voorbeelden al blijkt, kenmerkte de collectie zich door een grote diversiteit. De opbouw ervan werd vooral bepaald door wat toevallig werd aangeboden en niet door vooraf gestelde criteria, hetgeen de samenhang van de collectie niet ten goede kwam.

De tentoonstelling van 1972: een keur aan kunstnijverheid uit eind 19de begin 20ste eeuw

Na vijf jaar intensief verzamelen werd besloten een aanwinstententoonstelling te organiseren, waarmee de staf van de afdeling Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid naar eigen zeggen 'rekenschap [wilde] afleggen voor het verzamelen'.¹¹ De tentoonstelling

kreeg de titel *Art Nouveau, Jugendstil, Nieuwe Kunst*, verwijzend naar de verschillende bijdragen tot de internationale art nouveau, en was te zien van 14 april tot 16 juli 1972. Tegelijkertijd organiseerde het Rijksprentenkabinet de tentoonstelling *Drie Ontwerpers*, met (ontwerp)tekeningen van G.W. Dijsselhof, Nieuwenhuis en Lion Cachet. Van de ruim 300 objecten die werden tentoongesteld, was slechts de helft afkomstig uit de eigen collectie. De andere helft was een bruikleen van het Stedelijk Museum.¹² Dit was conform de afspraak die het museum met het Rijksmuseum had gemaakt toen het kunstnijverheid uit omstreeks 1900 ging verzamelen, namelijk dat het uit de verzameling van het Stede-

lijk zou mogen putten voor tentoonstellingen en presentaties. Op de tentoonstelling was een keur aan kunstnijverheid te zien: meubelen, zilver, glas, beeldhouwwerk, ceramiek, tapijten en kostuums van verschillende ontwerpers. Er was ceramiek van de firma Rozenburg, Theo Colenbrander, Jurriaan Kok, Chris van der Hoef en Bert Nienhuis en glaswerk van Louis Comfort Tiffany en de gebroeders Daum. Textiel, waaronder damasten, wandbespanningen en stoffen, werd er getoond van onder anderen Chris Lebeau, Michel Duco Crop en Lion Cachet. En er was koper- en tinwerk van Jan Eissenloeffel, K.P.C. de Bazel, Nieuwenhuis en Henry van de Velde. De tentoonstelling werd voornamelijk

per discipline ingericht en de meubelen werden getoond in stijlkamers. *Pièces de resistance* vormden uiteraard de Nieuwenhuiskamer en de eetkamer uit Villa 't Uiltje (afb. 5,6). Daarnaast was er een Amsterdamse Schoolkamer met een opvallende bank met aangebouwde kachel en kast van de architecten Adolph Eibink en Antonie Snellebrand (afb. 7). De Franse meubelen, waaronder het vitrinekastje van Gallé en de tafel van Majorelle, werden apart langs de wand geëxposeerd.¹³

Afb. 5
Overzicht van de tentoonstelling Art Nouveau, Jugendstil, Nieuwe Kunst in het Rijksmuseum, 1972, met meubelen afkomstig uit het huis van mr. Th.G. Dentz van Schaick aan het Frederiksplein 48 te Amsterdam, ontworpen door TH.W. NIEUWENHUIS.

Afb. 6

Overzicht van de tentoonstelling *Art Nouveau, Jugendstil, Nieuwe Kunst* in het Rijksmuseum, 1972, met op de achtergrond een deel van de eetkamer van Villa 't Uiltje te Loenen-Nieuwersluis, ontworpen door TH.W. NIEUWENHUIS.

Een amorfe aanpak en gapende lacunes

Op het moment van de aanwinsten-presentatie waren de grote baanbrekende tentoonstellingen op het gebied van de vroeg 20ste-eeuwse kunstnijverheid, die van 1952 in Zürich, van 1967 in Oostende, van 1968 in Kassel en de tentoonstelling in het Haags Gemeentemuseum in 1960-1961, al achter de rug.¹⁴ Desondanks (of misschien juist daardoor) werd de tentoonstelling druk bezocht. Er kwamen bijna 105.000 bezoekers op af.¹⁵ De pers leverde echter scherpe kritiek. Talloze artikelen uit dagbladen en tijdschriften in het archief van het Rijksmuseum getuigen hiervan.¹⁶ De meest gehoorde kritiek was dat de tentoonstelling rommelig was doordat verschillende stromingen door elkaar gepresenteerd werden (Gerrit Komrij noemde dit in het openingscitaat van dit artikel 'een amorfe aanpak'). Ook werd het Rijksmuseum liefdeloosheid bij het verzamelen én in de presentatie aangerekend. Informatie over objecten ontbrak of was foutief terwijl recensenten deze in hun artikelen zo uit hun mouw konden schudden. Ernstiger nog vond men het ontbreken van werk van diverse belangrijke stromingen en kunstenaars binnen de art nouveau.¹⁷ Om de woorden van Komrij te gebruiken: er waren 'gapende lacunes'. Zo stond een buffet van H.P. Berlage als 'een eenling in het gezelschap'¹⁸ en typeerde een journalist de vitrinekast van Gallé als 'een franse zin midden in een pagina vol Nederlands' (afb. 8).¹⁹

Het beleid toegelicht

Hoewel bovengenoemde kritiek niet geheel onterecht is, behoeft zij enige nuancering. Het Rijksmuseum beseftte maar al te goed dat het kritiek zou ontvangen. Hoewel de kritiek zich in de eerste plaats richtte op de samenstelling van de tentoonstelling, hing deze vanzelfsprekend nauw samen met het tot dan toe gevoerde verzamel-

beleid. De beslissing van het museum aan het einde van de jaren '60 van de vorige eeuw om art nouveau en art deco kunstnijverheid te gaan verzamelen, was in feite veel te laat genomen en er was bij het collectioneren overhaast te werk gegaan. De in vijf jaar tijd opgebouwde verzameling bestond uit een allegaartje aan meubelen (wat overigens niets zegt over de kwaliteit van de afzonderlijke objecten). Het lijkt alsof het Rijksmuseum graag wilde tonen dat het de boot wat betreft het verzamelen van art nouveau en art deco niet had gemist en mee wilde gaan in een race die in feite al gelopen was. Dat het museum zich hier maar al te goed bewust van was, blijkt uit de inleiding in de catalogus bij de tentoonstelling, die verscheen in de vorm van een *Bulletin van het Rijksmuseum*. Hierin schrijft de toenmalige directeur van de afdeling Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid, A.L. den Blaauwen, dat het museum niet de pretentie had een goed overzicht te bieden van de art nouveau en art deco. Dit kon volgens hem niet omdat de staf veel tijd besteedde aan het opsporen van stukken en te weinig aan de bestudering van het aangekochte. Hij riep de lezers op tot het geven van kritiek en het verstrekken van aanvullende gegevens.²⁰ Conservator meubelen, F. Liefkes, laat in zijn betoog in het *Bulletin* weten dat de staf nog niet vertrouwd was met dit nieuwe verzamelgebied en de mogelijke nieuwe aankopen niet kon toetsen aan al in de verzameling aanwezig vergelijkingsmateriaal of aan literatuur, in het bijzonder afbeeldingen.²¹ Bovendien toonden de gevestigde kunsthandelaren volgens Liefkes nog geen enkele belangstelling voor het art nouveau en art deco meubel, terwijl zij op het gebied van 'oude' kunst een substantiële inbreng hadden bij het uitbreiden van de collectie.²²

Afb. 7

Overzicht van de tentoonstelling *Art Nouveau, Jugendstil, Nieuwe Kunst* in het Rijksmuseum, 1972, met rechts achter de bank met aangebouwde kachel en kast ontworpen door J.A. SNELLEBRAND en A. EIBINK.

Art Nouveau, Jugendstil, Nieuwe Kunst

Achteraf gezien is de grootste misstap van het museum misschien wel de titel van de aanwinstententoonstelling *Art Nouveau, Jugendstil, Nieuwe Kunst* geweest. Hoewel Den Blaauwen in de catalogus schreef dat het museum niet pretendeerde een goed overzicht te bieden, wekte de titel wel degelijk die verwachting. Bezoekers hadden verwacht voorwerpen te zien die vielen onder deze drie noemers, maar er was geen enkel object te zien dat tot de Jugendstil behoorde! Waarom het Amsterdamse School ameublement van Snellebrand en Eibink werd getoond, is evenmin duidelijk. De aanduiding art deco, waartoe de Amsterdamse School gerekend kan worden,

komt namelijk niet in de titel voor. De kwestie van de twee Franse art nouveau voorbeelden tussen een zaal vol Nederlandse meubelen werd al eerder als vreemd bestempeld. Hetgeen er te zien was, kan grotendeels gerekend worden tot de Nederlandse Nieuwe Kunst, hoewel ook bij de samenstelling van die deelverzameling een kanttekening geplaatst kan worden. Niet alleen was er van Berlage, dé grondlegger van de Nieuwe Kunst, maar één meubel te zien, werken van bijvoorbeeld De Bazel, J.L.M. Lauweriks en Jac. van den Bosch ontbraken geheel. Ook de vernieuwende en meer internationaal georiënteerde meubelontwerpen van Chris Wegerif en Johan Thorn Prikker waren niet in de tentoonstelling te zien.

Afb. 8

Overzicht van de tentoonstelling *Art Nouveau, Jugendstil, Nieuwe Kunst* in het Rijksmuseum, 1972, met tegen de wand het Franse vitrinekastje ontworpen door EMILE GALLÉ.

Het doel bereikt

Ondanks alle kritiek had de tentoonstelling gunstige gevolgen. Naar aanleiding van de presentatie werden tientallen meubelen geschonken of te koop aangeboden. Alleen al in 1973 werden maar liefst 41 vroeg 20ste-eeuwse meubelen verworven, waarvan ruim de helft via schenking. Op deze wijze konden tot dan toe ontbrekende meubelen van de interieurontwerper Jac. van den Bosch aan de verzameling worden toegevoegd, evenals een aantal bijzondere stukken van Piet Kramer.²³ Desalniettemin verloor de afdeling eind jaren '70, door onvoldoende kennis en interesse, belangstelling voor het uitbreiden van de collectie. In 1983 werd nog maar één meubel verworven: een zeer verwaarloosde

en wit geschilderde stoel die werd aangetroffen op een grootvuildag in Leiden en waarvan de maker nog altijd niet bekend is.²⁴

Een bijzondere verzameling

Hoewel de collectie ontegenzeggelijk lacunes vertoont, kan toch worden gesteld dat het Rijksmuseum beschikt over een bijzondere verzameling art nouveau en art deco meubelen. Zij omvat ongeveer 180 meubelen, ruim een twintigste deel van het totaal aantal meubelen van het museum. Het merendeel is vervaardigd door Nederlandse kunstenaars of ateliers. Wat velen onbekend zal zijn, is dat Amsterdamse School meubelen volop aanwezig zijn. Van Michel de Klerk bevinden zich in de collectie een heel ameuble-

Afb. 9

MICHEL DE KLERK, Linnenkast, behorend bij het slaapkamerameublement van mr. J.H. Polenaar, 1913-1914. Mahonie- en zwart gebeitst populierenhout, berken-triplex, knieren van gebrand ijzer. Rijksmuseum, Amsterdam (inv.nr. BK-1976-202).

Afb. 10

PIET KRAMER,
Fauteuil met arm-
leggers die uitlopen in
dierensnuiten, 1916-
1917. Rood gebeitst
iepen- en beuken-
hout, bekleed met
groene wol met slin-
gerlijnmotief. Rijks-
museum, Amsterdam
(inv.nr. BK-1973-II).

K 211

Afb. 11

HILDO KROP, Bureau
met beeldhouwde
mensfiguren en gre-
pen in de vorm van
olifantskoppen, 1920-
1930. Zwart gebeitst
eikenhout. Rijksmu-
seum, Amsterdam
(inv.nr. BK-1982-72-A).

Afb. 12

C.A. LION CACHET, Dressoir met opstand met snijwerk van twee grutto's met gespreide vleugels, 1902, uitvoering E.J. van Wisselingh & Co, Amsterdam. Coromandel- en notenhout ingelegd met ivoor en messing, snijwerk met verguldsel, hang- en sluitwerk van messing. Rijksmuseum, Amsterdam (inv.nr. BK-1988-41).

ment en een opvallende linnenkast met grillig ornament (afb. 9). Dit is bijzonder omdat van hem slechts 25 meubelen bewaard zijn gebleven, waarvan het Rijksmuseum maar liefst 6 stuks bezit.²⁵ Ook Piet Kramer en Hildo Krop zijn ruim vertegenwoordigd. Van Piet Kramer, na De Klerk de belangrijkste architect en meubelontwerper van de Amsterdamse School, heeft het museum bijvoorbeeld een armstoel bekleed met groene wol met een slingerlijnmotief, met armleggers die eindigen in beeldhouwde dieren-snuiten (afb. 10). Ook kenmerkend voor de Amsterdamse School is een bureau ontworpen door Hildo Krop met beeldhouwde mensfiguren en gestileerde olifantenkoppen en bijbehorende stoel bekleed met zwart-rode

handgedrukte trijp naar ontwerp van Jaap Gidding (afb. 11).

Het grootste deel van de art nouveau en art deco meubelverzameling werd rond de vorige eeuwwisseling vervaardigd in de werkplaats van de Amsterdamse kunsthandel E.J. van Wisselingh & Co, naar ontwerp van Nieuwenhuis en Lion Cachet. Van laatstgenoemde kunstenaar bezit het museum een prachtig dressoir uit 1902. Dit dressoir, vervaardigd van coromandel- en notenhout, heeft een opstaand middenpaneel waarop door middel van open snijwerk twee naar elkaar gewende grutto's met gespreide vleugels zijn weergegeven (afb. 12). Daarnaast zijn er meubelen van één van de andere Van Wisselingh compagnons Dijsselhof en van vertegen-

Afb. 13

G.W. DIJSSELHOF,
Zitbank ingelegd met
ivoren blaadjes, 1898-
1901, uitvoering E.J.
van Wisselingh & Co,
Amsterdam. Essen-
hout ingelegd met
ivoor. Rijksmuseum,
Amsterdam (inv.nr.
BK-1982-71-B).

Afb. 14

C. LEBEAU (batik)
en H.P. BERLAGE
(omlijsting),
Haardscherm met
batik van snoekbaar-
zen, 1904. Eikenhout,
batik. Rijksmuseum,
Amsterdam (inv.nr.
BK-1976-43).

woordigers van 't Binnenhuis: Berlage, Willem Penaat, Van den Bosch en De Bazel (afb. 13,14). Ook van de tegenhanger van 't Binnenhuis, de Haagse firma Arts and Crafts is thans één werk in de collectie aanwezig: een kamerscherm ontworpen door Wegerif (afb. 15). De Haagse art deco is tevens vertegenwoordigd, zij het met slechts enkele meubelen van Cor Alons, Hendrik Wouda en J.F.A. Semey (afb. 16).

Een nieuwe toekomst?

Hoewel F. Liefkes in 1972 nog constateerde menig oudere bezoeker geschokt te hebben met het besluit ook art nouveau en art deco te verzamelen omdat deze voorwerpen destijds 'als wonderlijke stijlloze monstruositeiten uit een periode van het diepste esthetische en ambachtelijke verval [werden] uitgekreten',²⁶ nam

de belangstelling voor kunstnijverheid uit omstreeks 1900 twintig jaar later steeds meer toe. Het Rijksmuseum stopte vrijwel geheel met het verzamelen van vroeg 20ste-eeuwse meubelen, terwijl deze in de jaren '90 steeds meer op de markt kwamen. De prioriteit werd verlegd naar wat wel 'De Lelijke Tijd' wordt genoemd. Objecten uit deze periode werden aan de collectie toegevoegd om de jaren tussen 1850 en het begin van de 20ste eeuw te overbruggen.²⁷ Reinier Baarsen, hoofd van de afdeling Beeldhouwkunst en Kunstnijverheid hield in de jaren '90 van de vorige eeuw een pleidooi voor het verguisde 19de-eeuwse historisme, wat in 1995-1996 uitmondde in de spraakmakende tentoonstelling *De lelijke tijd. Pronkstukken van Nederlandse interieurkunst 1835-1895* en een gelijknamige publicatie.²⁸

Tot op de dag van vandaag heeft

Afb. 15
C. Wegerif, Vijfdelig kamerscherm met de Nederlandse Leeuw, maakte deel uit van de inrichting van de hal van de Nederlandse afdeling op de Eerste internationale tentoonstelling van moderne decoratieve kunst te Turijn in 1902, 1902 uitvoering Arts and Crafts, Apeldoorn/Den Haag. Teakhout ingelegd met ebbenhout en ivoor, batik op fluweel. Rijksmuseum, Amsterdam (inv.nr. BK-1976-100).

de verzameling uit circa 1900 weinig prioriteit binnen de collectie kunstnijverheid gekregen. Slechts af en toe wordt de collectie uitgebreid en dan voornamelijk met textiel of recent met een bijzonder theeserviesje van Joseph Mendes da Costa.²⁹ Tentoonstellingen op het gebied van de art nouveau en art deco zijn na 1972 vrijwel niet meer door het Rijksmuseum georganiseerd. Alleen in 1999, toen het Rijksprentenkabinet een tentoonstelling wijdde aan de kunsthandel E.J. van Wisselingh & Co, werden enkele meubelontwerpen getoond van Lion Cachet, Nieuwenhuis en Dijsselhof. Aan bestudering van de meubelen die er zijn, is tot op heden weinig gedaan en er verschenen geen publicaties binnen het museum over deze collectie.³⁰ Met uitzondering

van het onderzoek in 1999 naar het reilen en zeilen van de firma Van Wisselingh & Co dat uitmondde in een publicatie (en de hiervoor genoemde tentoonstelling) waarin ook meubelen uit de collectie worden genoemd.³¹ Een aantal van die meubelen is op basis van het onderzoek aan interieurs gekoppeld en met behulp van de winkelboeken van de kunsthandel exact gedateerd.

De inmiddels gestarte verbouwing en de daaruit voortvloeiende herinrichting lijken bij uitstek gelegenheid te bieden om de draad weer op te pakken en de verzameling art nouveau en art deco een prominentere plek in het Nieuwe Rijksmuseum te geven, een plaats die deze collectie zeker verdient.

Afb. 16

COR ALONS,
Eetkamerstoel, 1925.
Blank en zwart
gebeitst eikenhout,
zitting van riet. Rijks-
museum, Amsterdam
(inv.nr. BK-1982-39).

NOTEN

- 1 G. Komrij, 'Jugendstil in Rijksmuseum; te laat en te liefdeloos', *Vrij Nederland*, 6 mei 1972.
- 2 Dit artikel komt voort uit mijn afstudeeronderzoek naar het verzamelbeleid van de art nouveau en art deco meubelcollectie van het Rijksmuseum in 2002, ter afronding van de studie Kunstgeschiedenis aan de Universiteit Leiden. Omdat het museum wat betreft de collectie meubelen internationaal verzamelde, is ervoor gekozen de termen art nouveau en art deco te gebruiken en niet de term Nieuwe Kunst, hoewel een groot aantal meubelen uit de collectie tot deze Nederlandse richting gerekend kan worden.
- 3 A.L. den Blaauwen, 'Art Nouveau, Jugendstil, Nieuwe Kunst', in: cat. tent. Art Nouveau, Jugendstil, Nieuwe Kunst, *Bulletin van het Rijksmuseum* 20 (1972) 1, p. 3.
- 4 Deze afspraak is opgetekend in Den Blaauwen, *op.cit.* (noot 3). Hiervan is echter geen enkele schriftelijke overeenkomst bekend noch bij het archief van het Rijksmuseum noch bij dat van het Stedelijk Museum.
- 5 F. Liefkes, 'Meubelen en betimmeringen', in: cat. tent. Art Nouveau, Jugendstil, Nieuwe Kunst, *Bulletin van het Rijksmuseum* 20 (1972) 1, p. 6.
- 6 Mededeling drs. F. Liefkes, 11 september 2002.
- 7 Zie voor het langdurig bruikleen van de Dienst van 's Rijks verspreide kunstvoorwerpen en de schenking van de kamerinrichting uit Villa 't Uiltje: Liefkes, *op.cit.* (noot 5), pp. 6-11.
- 8 Zie B. Kroon, 'Rijksmuseum verzamelt al jaren Jugendstil', *De Tijd*, 4 februari 1972.
- 9 Liefkes, *op.cit.* (noot 5), p. 12.
- 10 *Jaarverslag van het Rijksmuseum* (1971), p. 32.
- 11 Den Blaauwen, *op.cit.* (noot 3).
- 12 Archief Rijksmuseum, dossier 07.81 (tentoonstelling 1972): lijst van voorwerpen in bruikleen gevraagd aan het Stedelijk Museum.
- 13 Zie voor de samenstelling van de tentoonstelling: Archief Rijksmuseum, dossier 07.81 (tentoonstelling 1972): overzicht van tentoon te stellen voorwerpen, en cat. tent. Art nouveau, Jugendstil, Nieuwe Kunst, *Bulletin van het Rijksmuseum* 20 (1972) 1. Ook is een aantal overzichtsfoto's van de zalen van de tentoonstelling in te zien in het Archief Rijksmuseum. Een aantal daarvan is bij dit artikel afgebeeld.
- 14 De tentoonstelling *Um 1900. Art Nouveau und Jugendstil. Kunst und Kunstgewerbe aus Europa und Amerika zur Zeit der Stilwende* in het Kunstgewerbemuseum te Zürich in 1952; de tentoonstelling *Europa 1900* in het Museum voor Schone Kunsten te Oostende in 1967; de tentoonstelling *Jugendstilsammlung* in de Staatliche Kunstsammlungen te Kassel in 1968; de tentoonstelling *Nieuwe Kunst rond 1900. De Nederlandse toegepaste kunst en architectuur van 1885 tot 1910* in het Haags Gemeentemuseum te Den Haag in 1960-1961.
- 15 *Jaarverslag van het Rijksmuseum* (1972), pp.14 en 99.
- 16 Archief Rijksmuseum, dossier 07.81 (tentoonstelling 1972).
- 17 Zie voor deze opmerkingen onder andere: Komrij, *op.cit.* (noot 1); E. Portnoy, 'Jugendstil in Rijksmuseum', *NRC Handelsblad: Cultureel Supplement* 21 februari 1972; R. Kaal, 'Hoe jeugdig is mijn stijl?', *Elseviers Weekblad*, 29 april 1972.
- 18 Kroon, *op.cit.* (noot 8).
- 19 Portnoy, *op.cit.* (noot 17).
- 20 Den Blaauwen, *op.cit.* (noot 3).
- 21 Dit ondanks het feit dat van de hand van L. Gans in 1966 zijn standaardwerk *Nieuwe Kunst. De Nederlandse bijdrage tot de Art Nouveau. Dekoratieve kunst, kunstnijverheid en architectuur omstreeks 1900* verscheen. Ook kwamen na 1950 de eerste monografieën uit, waaronder die over C.A. Lion Cachet (A. van der Boom, C.A. *Lion Cachet 1864-1945*, Bussum 1952) en Theo van Hoytema (G.A. Knuttel, *Theo van Hoytema*, Den Haag 1953).
- 22 Liefkes, *op.cit.* (noot 5) p. 6.
- 23 *Jaarverslag van het Rijksmuseum* (1973), pp. 19-26.
- 24 *Jaarverslag van het Rijksmuseum* (1983), p. 19.
- 25 Zie E. Bergvelt, 'Een eigenzinnige verzamelaar en zijn museum. Nederlandse kunstnijverheid in The Wolfsonian, Miami Beach, Florida', *Jong Holland* 20 (2004) nr. 3, p. 30.
- 26 Liefkes, *op.cit.* (noot 5), p. 6.
- 27 Een toelichting op het aankoopbeleid uit de jaren '80 en '90 is gegeven in twee delen van *The Burlington Magazine*: R.J. Baarsen, 'Recent acquisitions at the Department of Sculpture and Decorative Arts Rijksmuseum Amsterdam', *The Burlington Magazine* (1990), pp. 443-448, en R.J. Baarsen, 'Recent acquisitions at the Department of Sculpture and Decorative Arts Rijksmuseum Amsterdam', *The Burlington Magazine* (1995), pp. 419-424.
- 28 R. Baarsen (red.), 'De Lelijke Tijd'. *Pronkstukken van Nederlandse Interieurkunst 1835-1895*, Amsterdam 1995.
- 29 'Nieuwe aanwinsten' in: *Bulletin van het Rijksmuseum* 52 (2004) 1, p. 98.
- 30 Overigens worden specifieke stukken wel geregeld getoond in publicaties van collega-instellingen.
- 31 J.F. Heijbroek en E.L. Wouthuysen, *Portret van een kunsthandel. De firma Van Wisselingh en zijn compagnons 1838-heden*, Amsterdam 1999.